

ФИЛОТА ФИЛА
ТОМА ФИЛА

У ИМЕ ЖИВОТА

Највеће судске одбране

M
Vukotić
Media

мај, 2025.

ИСТИНА И ПРАВДА

Ф

ила – велико адвокатско име.

Двојица бриљантних бранилаца правде и истине – Филота и Тома. Отац и син.

Традиција која траје више од 70 година.

„Завршна реч“ био је наслов аутобиографије Томе Филе, коју је наша кућа

објавила пре десет година. Фила је вешто, занимљиво, аутентично отворио део судбине и историје, личног и заједничког, на начин какав до тада нисмо срели у аутобиографској литератури. Извукао је златне конце из огромног и замршеног клупка своје раскошне каријере, у којој читалац лако препознаје искреност, етику, чињенице, племенитост, храброст...

У уводу књиге Тома је тада исписао и ове реченице:

„Годинама сам био мишљења да не оставим писану реч о свом животу и раду. За такав став сам имао више разлога.

Пре свега, сматрам да сам само професионално радио свој посао и да то не мора бити занимљиво читаоцу.

Затим, део мог живота везан за несрећна догађања након распада Југославије сматрам својом патриотском дужношћу, коју не треба посебно истицати.

Потом, моје ангажовање у органима СПЦ подстакнуто је вером у Бога и у Цркву као институцију, која окупља православне вернике, а посебно штити национални идентитет српског народа. Обавеза сваког верујућег Србина је да, пре-

ма могућности, допринесе остварењу тог циља, и то не треба подвлачити.

...Посебно ме је узнемиравала могућност да се, објављивањем својих сећања о професионалном раду, не огрешим о кодекс адвокатске етике – да сачувам професионалну тајну. Највећи изазов је открити нешто што занима читаоца, а не изневерити поверење које су моји клијенти имали у мене.

Оно што се налази у овој књизи је мој угао гледања на преко шест деценија бављења адвокатуром, које још траје јер је то мој алтер его.

Није било лако изабрати случајеве који ће ући у књигу. Критеријум је био следећи: специфичност процеса, одјек у јавности, историјски значај и евентуална поука за генерације које долазе. “

Иако му није била намера, како каже, да буде судија „ни људима ни догађајима“, већ само да изнесе мишљења и сећања, он је то урадио на савршено професионалан и достојанствен начин: „Ништа нисам измислио, никоме се нисам светио... Нико са мном није имао проблема да ћу открити оно што не треба – ниједну тајну, ниједан документ. Део тих тајни чувам и данас. Неиспричани део одлази са мном. Да није тако, људи не би имали поверења у мене. Никада нисам прешао границу адвокатуре, осим, можда, у неким случајевима у Хагу, али то добро носим и мирно спавам.“

Та и многа друга слична наравоученија наследио је од свог оца Филоте, који је чинио део вема престижне послератне југословенске адвокатске елите, био је један од предводника демократског поимања права и правде у строго контролисаном комунистичком поретку.

Филота Фила био је, за време рата, заточеник затвора на Бањици и чувеног Матхаузена. Рекао је: „Гледао сам смрти у очи“. То је био један од разлога да постане бранилац греш-

ника осуђених на смрт и предводник у административној бици да се у нашем правосуђу укине смртна казна.

„Ни метак ни омча.

Ни гиљотина, ни електрична столица.

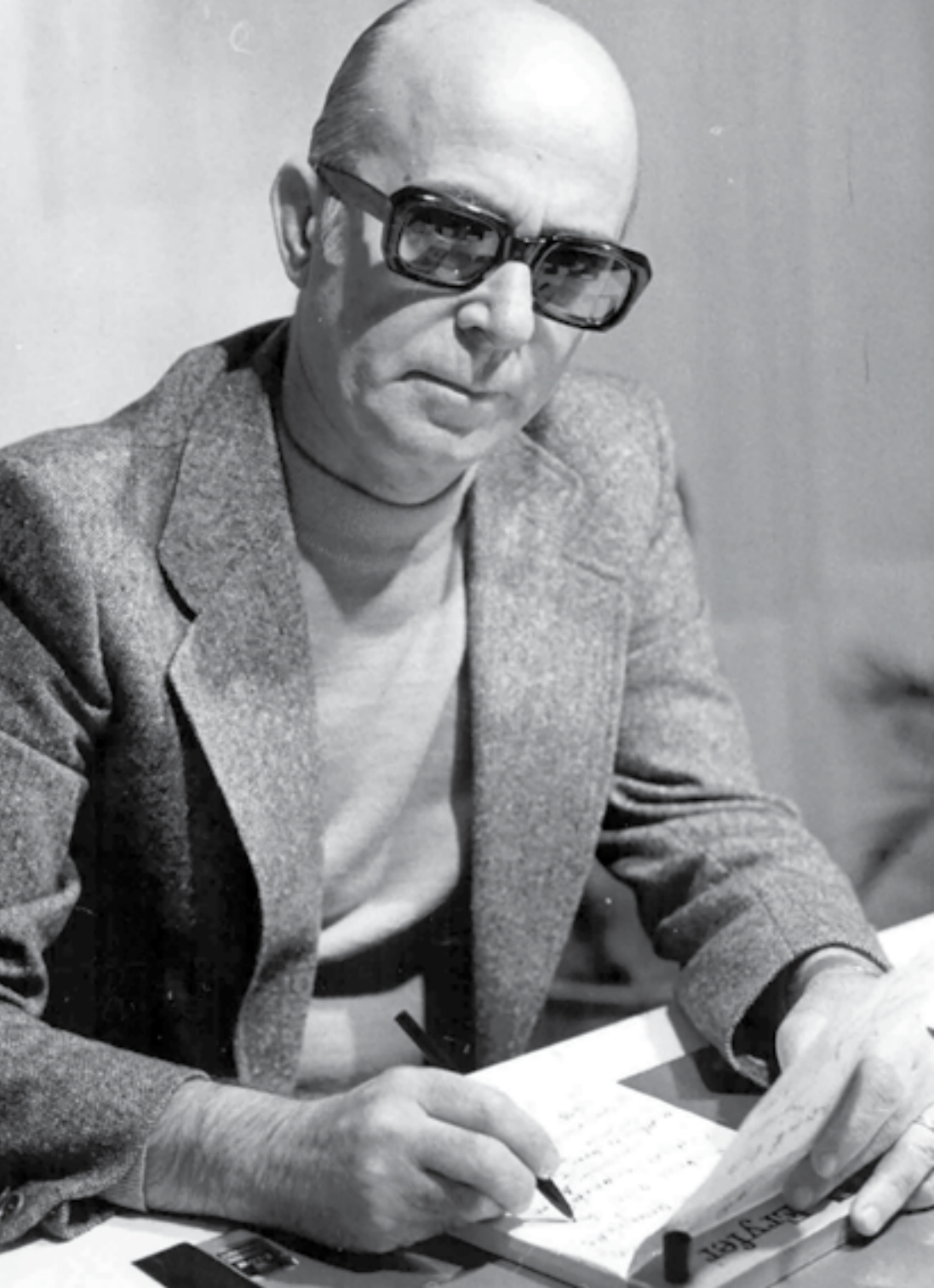
Ни један од ових тужних посредника између живота и смрти, ни један од ових инструмената којима се, неумитно, пожурје престајање живљења не би смео да буде под заштитом закона.

Ни једног закона.

Јер, друштво у чијем закону постоји одредба да се у име тог закона, у име тог друштва, човек за казну може усмртити, мора да се озбиљно замисли над суштином свог човекољубља“ – написао је Филота у уводнику књиге „Бранио сам на смрт осуђене“, чије је реиздање наша кућа објавила 2021. године.

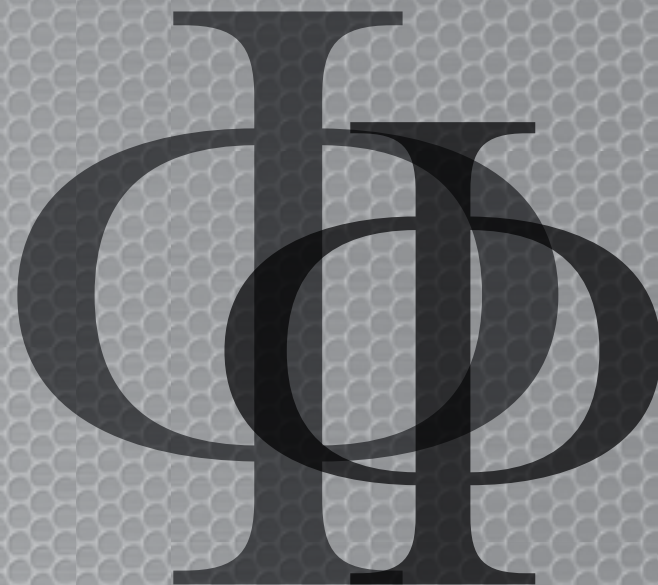
Сада је пред вама, драги читаоци, једна књига – оца и сина. Због великог интересовања читалаца, и за једну и за другу књигу, одлучили смо се да их спојимо. Тачније, да из Филотне и Томине књиге издвојимо по седам прича, случајева, који су на добар начин обележили њихове изванредне каријере. Тако је пред вама једна збирка судбина, суђења, одбрана, завршних речи антологијске вредности.

Књига истине и правде. И поуке.

ФФ

ФИЛОТА
ФИЛА

КО ЈЕ УБИО
ВИТОМИРА?

Двадесет пети август 1959. године. Сунце је већ залазило кад је у селу Лисовићу, крај Барајева, близу Београда, у својој њиви, земљорадник Милорад Ристовић угледао грозан, језив призор: деветогодишњи дечак Витомир Минић лежао је пререзаног грла, везаних колена и руку на леђима, међу поломљеним стабљикама високог кукуруза.

Запрепашћени сељак уплашено је крикнуо позивајући суседе и људи су дотрчали и крстили се: толико црва на рани, толико свирепости у једном једином захвату ножа који се, идући од грљана, зауставио тек код уха.

Истражни органи стигли су кад се на село већ спустио мрак. Рефлекторима су осветлили место злочина и одлучили да увиђај изврше тек ујутру, бојећи се да им у мраку не промакне нешто што би могло да послужи као користан траг.

Сутрадан, 26. августа, иследници су забележили:

„...Леш дечака затечен је положен леђима на земљу, а савијеног доњег дела тела, тако да се леви кук и лева нога налазе испружени, док је десна нога наслонена на леву коленом. Обе ноге су полусавијене. Глава је забачена уназад, тако да је потиљак на земљи. Руке су савијене на леђима и прекрштене на зглавковима изнад шака, где су завезане четвороструким канапом званим „манила“ у мртви чвор. Леш је обучен у грубо плетени вунени џемпер без рукава, изгледелу летњу кошуљу са великом закрпом на рамену и кратке беле гаћице. Убијени дечак је средње развијен и ухрањен, висок око 110 сантиметара, округлог лица, правилног носа, смеђе неподшишане косе, здравих зуба.

На предњем делу врата налази се велика рана која полази испод десног уха, иде преко грљана и завршава се на око три сантиметра испод левог уха...

Мештани које смо затекли на лицу места препознали су леш Витомира Минића, ученика другог разреда основне школе, рође-

ног 27. новембра 1950. године. Леш је препознао и Синиша Минић, отац закланог дечака.

На основу увиђаја и накнадно прикупљених података закључујемо:

Убиство је извршено између 8 и 14 часова на тај начин што је непознати извршилац довео дете на место где је леш нађен па га ту, неким оштрим ножем или бријачем, заклао.

Пре убиства извршилац је дечаку завезао руке и то, вероватно, пре него га је довео на место извршења.

Приликом усмрћења злочинац је, вероватно, стајао дечаку иза леђа, држао га левом руком а десном га заклао.

Живог дечака је последњи видео његов деда Војислав Михајловић, земљорадник из Лисовића, и то око осам часова ујутру, кад је малишан долазио да га пита да ли је ту његов отац, а потом отишао северно од куће да види да ли су још на истом месту неки зеци који су једно време, раније, били у дворишту деда Војислава.

Отада нико више није видео дечака.

Најближа кућа удаљена је од места злочина око сто метара, а само нешто даље је више зграда. Проверавањем смо установили да нико из ових кућа није видео дечака тог јутра, нити је чуо било какав врисак или запомагање.

Леш је пронашао Милорад Ристовић који је кроз свој кукуруз пролазио да би стигао до њиве са сунцокретом и проверио да ли је сунцокрет зрео за брање. Леш је спазио око 17 часова.

Нешто касније око убијеног малишана окупила се већа група мештана а међу њима и отац дечака Синиша Минић, коме је на месту догађаја остала шајкача на земљи. Њу смо пронашли приликом увиђаја.

Мајка убијеног малишана, Олга Минић, изјавила је да је дечак устао око пет часова и отишао код бабе Радојке Минић, чија је кућа прва до њихове. Са баба Радојком Витомир је чувао свиње све до осам часова, када га је она послала код Маре Минић да затражи трлицу.

Радојка потврђује ове наводе и додаје да зна да је мали Витомир свратио код Маре Минић, али пошто му је њена кћерка рекла да јој мајка није код куће, продужио је до деде Војислава Михајловића.

Олга и Радојка изјављују да је тог јутра код њих свраћао њихов сусед Урош Михајловић и тражио Синишу Минића. Рекле су му да Синиша није код куће, иако се овај сакрио на тавану куће код мајке Радојке јер није хтео да тог дана помаже Урошу у прављењу цигле. Урош је отишао, а оне су тек касније послале дечака по трлицу.

Међутим, Синиша Минић, који је у то време био сакривен на тавану, тврди да је видео да су Урош и Витомир отишли заједно, односно да је дечак пошао са Урошем да код куће Војислава Михајловића потражи Синишу.

Иначе, Синиша је од раније у завади са Урошем пошто су се и тукли, и сматра да је Урош чекао прилику да му се освети, чиме му је стално и претио. Он мисли да је Урош заклао малог Витомира.

Војислав каже да је Витомир долазио код њега и да је Урош стигао тек кад је дечак отишао да види зечиће. Урош је питао за Синишу Минића. Војислав Михајловић је стално пијан тако да се од њега не може добити никаква веродостојна изјава.

Урош Михајловић нам је изјавио да се претходне вечери договорио са Синишом Минићем да му овај сутрадан, односно на дан кад се убиство догодило, помогне при прављењу цигле, пошто му је Синиша дуговао хиљаду старих динара. Ујутру, око пет часова, Урош је отишао Синишиној кући, и у дворишту затекао Олгу Минић и малог Витомира. Олга му је рекла да Синиша није код куће већ да је код старог Војислава и он се упутио кући Војислава Михајловића. Витомир је, каже, остао с мајком у дворишту. Пошто ни код Војислава није нашао Синишу, вратио се кући и, нешто касније, упрегао коња и отишао у Барајево, где се задржао до подне. Малог Витомира није видео од тренутка кад је изишао из Синишиног дворишта.

Због неких контрадикторности у његовој изјави, због сумње коју је изразио Синиша и због проверавања алибија, Урош

Михајловић је задржан у притвору и предат органима Трећег одсека.

На лице места извођен је службени пас из школе паса на Авали. „Муја“ је ољушио леш и канап којим су биле везане руке малом Витомиру, повео водича кроз кукуруз, извео га на пут Барајево – Губеревац, а затим путем који се одваја од овога и води према средини села, ишао све до месне канцеларије, где је скренуо у двориште Милисава Лукића, прошао кроз њега и кроз двориште Драгољуба Лукића, опет изашао на пут и дошао до куће малог Витомира у којој тада није било никога. Ту је њушио око куће, дошао до врата и стао. Водич га је тада одвезао јер је било очигледно да се траг ту завршава...

Детаљно смо прегледали станове Уроша Михајловића и Синише Минића, али нисмо пронашли ништа што би, евентуално, указивало на њих као извршиоце.

Синишин стан прегледали смо и због тога што смо обавештени да Витомир није био његово дете јер се малишан родио два месеца по Синишином повратку са одслужења војног рока и он је, у нашим очима, био, такође, сумњив. Синиша, међутим, изјављује да је једном долазио на одсуство и да се Витомир тада зачео. То потврђује и његова жена Олга. Ово нисмо могли поуздано да проверимо јер се нико не сећа када је Синиша долазио на одсуство.

И Урошу и Синиши извадили смо нечистоћу испод ноктију и предали је Седмом одсеку на лабораторијску анализу. Запленили смо и све ножеве у кућама Уроша и Синише и послали их на вештачење.

Кошуља у којој смо затекли Уроша као да је била прана баш на дан убиства. Он то побија, иако су му подврнути рукави, кад смо га прегледали увече 25. августа, били још мокри, неосушени, а нису мирисали на зној. На кошуљи има и сумњивих флека. Одузели смо је и предали Седмом одсеку.

Канап „манила“, којим су везане руке малом Витомиру, служи за везивање џакова, тако да га има свака кућа у селу.

Интересантно је да су родитељи почели да траже дечака тек поподне, иако је Витомир отишао од куће рано ујутру. Синиша тврди да је цело преподне чувао краве и вратио се кући тек за ручак. Кад је леш пронађен Синиша је био у непосредној близини. Наводно, трагао је за дететом...

Земља око леша је сва изгажена и утабана. Нејасним траговима ногу. Кукуруз је изгажен и поломљен а вреже бундева такође искидане и изгажене. На око метар од леша нађена је стара војничка шајкача сиво-маслинасте боје, са прљаво-белом поставом. Између те шајкаче и леша пронашли смо и парче крпице розе боје и ништа више ...

Сматрамо да је на одећи извршиоца морало остати крви јер је из велике ране шикнуо млаз крви..."

Тада, 26. августа, сутрадан по убиству малог Витомира, када је позван на прво саслушање, несрећни Урош Михајловић није ни слутио шта му се спрема.

Сео је мирно пред иследника и спокојно испричао где је све јуче био и шта је и када радио:

„Устао сам у зору око три часа. Намеравао сам да тог дана сечем циглу. Очекивао сам да ће ми у том послу, као што су и обећали, помагати Добросав, Драгољуб и Синиша Минић и Милинко Лукић. Међутим, у заказано време дошао је само Милинко Лукић. Добросав и Драгољуб обавестили су ме да не могу да дођу, и око пет часова, да бих се ипак прихватио намераваног посла, пошао сам да подсетим Синишу да ми је претходне вечери обећао помоћ.

У кући није било никога, само је у кухињи спавала његова кћеркица. Звао сам укућане по имену, али се нико није одазивао. Због тога сам прешао у двориште Синишиног оца Љубомира, где сам видео малог Витомира и његовог брата од стрица и вршњака Златомира. Стајали су поред свиња које су јеле јечам и бранили кокошкама да им приђу. Питао сам малишана:

– Витомире, где ти је тата?

Одговорио је:

– Не знам, чика Уроше. Види, можда је код Драгољуба Лукића, где се пече ракија...

Замолио сам га да пита мајку да ли, можда, она зна. Витомир је позвао Олгу и она се убрзо појавила на степеништу.

– Не знам где је Синиша. Сву ноћ је био код Драгољуба Лукића, на казану, где се пекла ракија, а пред зору отишао је заједно с Војиславом Михајловићем који је дошао да га зове.

Упутио сам се кући Војислава Михајловића кога сам затекао у кревету. Рекао ми је да Синиша уопште није долазио код њега, али да су до касно у ноћ заједно пили с тим што је, кад су му нестале цигарете, послао Синишу да му их купи. Међутим, Војислав каже да се Синиша више уопште није враћао. Због тога је Војислав, око три часа ујутру, свратио код Синише, узео своје цигарете и вратио се у кревет. С њим сам разговарао око пет часова ујутру.

Вратио сам се кући, да успут никог нисам ни срео ни видео. У мом дворишту затекао сам Милинка Лукића који је, по договору, дошао да ми помаже у сечењу цигле. Рекао сам му да ме је Синиша слагао и да су Добросав и Драгољуб Минић такође одрекли, те да нас двојица не можемо ништа да урадимо сами. Милинко је набрао крушке у мом дворишту и отишао.

Чим смо се растали, пошао сам у задружну продавницу да купим цигарете. Док сам ишао стигао ме је Драгољуб Јанковић, службеник месне канцеларије, и упитао куда идем. Заједно смо дошли до задруге. Док смо корачали он ме је обавестио да се Добросаву Богосављевићу разболела крмача и да ме Добросав-Доне чека да је превезем у Барајево код ветеринара.

Излазећи из продавнице срео сам Донета који ме је прекорео што већ нисам стигао и заједно смо дошли до моје куће, где је, у дворишту, коњ већ чекао упрегнут. Упрегао га је мој отац, који је, претходно, већ возио млеко. Рекао сам Донету да požури кући и припреми крмачу, а ја ћу колима požурити за њим. Тако је и било. Утоварили смо крмачу и заједно кренули за Барајево. Успут сам

повезао и своју сестру Милену и њено дете које је водила лекару. Из Донетовог дворишта кренуо сам између 7 и 7.30 часова.

Из Барајева сам се вратио око 10, а можда и 11 часова. Испрегао сам коња, дао му зелени кукуруз да једе, а и сам сам сео да ручам. Код куће је била моја жена Добрина, која је за ручак скувала пасуљ.

Рекла ми је да су ме звали да дођем у месну канцеларију због пореза. Отишао сам тамо и у разговору с благајником остао све до 4 часа, а затим сам отишао код благајника задруге, примио новац за превоз млека и одмах затим у магацину задруге купио килограм масти и кутију цигарета.

Кући сам се вратио око 14.30 часова. Одмах сам се прихватио посла и испред штале, заједно с мајком Томанијом, млатио сам пасуљ. Кад сам то завршио, а било је већ 16 часова, извео сам коња из штале и окупао га крај бунара, да бих га одмах потом одвео Донету Добросављевићу да га поткује.

Доне није био код куће. Али његов отац ми је рекао да је изашао само да испрати сестру и зета и да ће се брзо вратити. Привезао сам коња за једна кола и, пошто сам био уморан, легао у хлад под шљивом да мало одспавам. Пробудила ме је Донетова мајка Крунија плашећи се да не назебем. Донела ми је ћебе, прострла га и ја сам поново заспао.

Доне се вратио око 18 часова. Негде је, каже, био свратио и због тога се дуже задржао. Пошто је већ било касно, уверавао ме је да је боље да ми коња поткује ујутру. Док смо се препирали око тога, Донетова мајка нам нареди да уђутимо за тренутак јер јој се чини да чује некакву кукњаву.

И заиста, из правца моје куће допирао је неки лелек. Донетова мајка питала ме је да ли је неко у мом крају болестан, одговорио сам јој да стари Богдан Петровић лежи онемоћао.

Пошао сам кући водећи коња. На раскрсници код трансформатора угледао сам гомилу света. Упитао сам зашто су се окупили. Неко ми је одговорио да је у кукурузу, близу те раскрснице, нађен заклан мали Витомир Минић.

Остао сам на раскрсници, све док ме нисте привели, овде, на саслушање.

Синишу Минића познајем добро јер смо ближе комшије. У последње време прилично се добро слажемо, али смо се раније тукли. Међутим, на суђењу 1950. године, измирили смо се и више се нисмо свађали.

То је све...

Урош је заиста мислио да је то све. И рекао је све што је имао да каже. Али уместо да га пусте кући, чим су проверили све његове наводе, иследници су га превезли у Београд, у затвор.

Ту у затвору саслушан је поново већ сутрадан.

„Остајем у свему, у потпуности, при својој јучерашњој изјави. Све што сам рекао истина је и немам шта да додам.“

Шест дана касније, 2. септембра, поновио је своју причу.

Допунио је само једном појединошћу:

„Са Синишом Минићем посвађао сам се због тога што је камењем гађао мог оца. Сутрадан по том сукобу Синиша ме је сачекао у њиви Станимира Богдановића и, у мраку, ударио ме коцем по глави.“

Нисам знао одмах да је то он урадио, али се ујутру сам Синиша похвалио неким људима који су ми то пренели. Тужио сам га Петом среском суду у Београду, који га је осудио на двадесет дана затвора и на плаћање судских трошкова у износу од око три хиљаде динара.

Касније смо се потукли у сеоској кафани, псовао ми је мајку, оца и кћер. Тада ме није ударио јер сам га ја први гурнуо и одмах побегао.

Сукобили смо се још једном, мислим да је то било 1957, кад сам седео пред задругом. Прилазећи, Синиша ми је стао цокулом на босу ногу и раскрвавио прст. Том приликом узајамно смо се вређали и судија за прекршаје казнио нас је обојицу: Синишу са 1.300, а мене са 800 динара. Касније ме је још који пут псовао, али на то више нисам хтео да обраћам пажњу.“

Четвртог септембра, десет дана после убиства, Уроша опет саслушавају. Из дана у дан он говори исто:

„Нисам убио Витомира, све што сам га видео било је у његовом дворишту, нисам имао разлога да дигнем руку на малишана, не приличи то човеку какав сам ја, проверите све што сам рекао и видећете да тај злочин лежи на другој а не на мојој души.“

Ипак, тог 4. септембра изнео је још једну нову појединост:

„Тачно је да ме је Синишино скривање и његов недолазак на печење цигле разљутило и тачно је да сам његовој жени опсовао мајку. Синиша је био у обавези да ми помогне, јер и ја сам њему помогао при зидању куће, остао ми је дужан две наднице. Увече, 24. августа, Синиша ми је обећао да ће ујутру доћи, зато сам га тог јутра и тражио.

Нисам ишао да видим леш и не могу да опишем у ком је положају Витомир нађен. Не сећам се да сам икада Синиши претио да ћу му дете заклати.“

Дванаест дана иследници га нису дирaли. Међутим, већ 16. септембра почела је нова серија даноноћних саслушања.

„На унакрсним испитивањима тражено је да много тога објасним:

– Од чега су ти били мокри рукави на кошуљи?

– Купао сам коња на бунару и уквасио их. Пошто су били заврнути нису ни могли брзо да се осуше.

– Како то да ниси видео Владимира Петровића и његову жену Јелену кад си се враћао од Војислава Михајловића, кад они кажу да су тебе видели?

– Нисам спазио ни једно ни друго. Не знам како, али их нисам видео.

– Милинко Лукић каже да си у своје двориште ушао долазећи из правца куће Синише Минића, а ти тврдиш да си долазио из правца куће Војислава Михајловића. Зашто си тако говорио?

– Рекао сам како је било. што се његове изјаве тиче, он је то или измислио, или се не сећа.

– Драгиша Минић каже да је кроз твоје двориште прошао у шест часова и да ти у то време још ниси био у дворишту.

– Драгиша је Синишин брат и он је то, сигурно, измислио.“

Урош Михајловић издржао је све до 7. децембра. Више није могао да се опире. Снага га је издала, нерви су попустили и тог дана испричао је нову, згражавајућу причу:

„Убио сам малог Витомира. Било је то овако. Још ујутру кад сам испратио свог оца Рајка, који је колима одвезао млеко, дошао сам кући да потражим жицу којом је требало да прикачим чакљу на колима. Тражећи жицу у углу оставе нашао сам флашу с пола литре ракије. Била је покривена некаквим крпама, вероватно је сакрила моја жена; знала је да сам престао да пијем и да ми алкохол шкоди. Како сам био нервозан јер тог јутра, 25. августа, нисам имао ни новца ни цигарета, нагао сам флашу и искапио је у два гутљаја.

Како нисам био ни доручковао, ракија ме је ухватила, али нисам, чини ми се, био пијан. Сада признајем да сведоци говоре истину о мом кретању. Дакле, Војислав Михајловић ми је рекао да је тог јутра већ био са Синишом и да је Синиша њему казао да неће да ми помогне око прављења цигле јер сматра да ми није ништа дужан пошто ми је дао кубик песка.

Чим сам изашао из куће Војислава Михајловића, угледао сам на путу једног зеца који се провукао кроз врзину у имању Милорада Ристовића. Зеца је утрчао у њиву са сунцокретом и изгубио сам га из вида. Тада сам угледао Витомира. Пошто сам био љут на Синишу, а и под утицајем алкохола, ударио сам Витомира руком по глави, и то десном, и од тог ударца Витомир је пао на земљу. Не могу баш тачно да одредим положај у коме се Витомир налазио после пада на земљу. Сматрам да је Витомир изгубио свест од тог мог ударца јер није пустио ни гласа од себе. Видећи да Витомир лежи, окренуо сам га поребарке на десну страну и клекао му ногом на слабину, односно ставио сам му колена на ребра с леве стране. Обема рукама дохватио сам Витомирове руке, ставио их на леђа и везао их канапом „манилом“, али не могу тачно да се сетим да ли сам му руке везао једну преко друге или једну уз другу. Канап с којим сам му

ТФ

ТОМА
ФИЛА

ШЕФКА ХОЏИЋ
– ЛАЖНА МАЈКА

Круна каријере мог оца и мој улазак у адвокатуру на велика врата био је случај Шефке Хоџић. Суђење двадесетшестогодишњој Шефки, званој Ханумка, из села Јусићи, код Зворника, осим што је било необично као прича, пратило је и све оно што је у том тренутку карактерисало босанско правосуђе – од нестручности до подилажења примитивизму.

Планинско село Јусићи, са неких шездесетак кућа, у источној Босни, било је већински муслиманско, а српски и муслимански део били су тако оштро подељени као да је између њих ишла државна гранична линија.

И Шефка Хоџић, осуђена за убиство, и жртва, њена вршњакиња, Алија Хасановић, биле су муслиманке. Шефка није имала децу, а Алија је била у деветом месецу трудноће и већ је имала трогодишњу девојчицу. Тело жртве је пронађено на српској страни села, како би се евентуално изазвао међунационални сукоб и све пребацило на политички терен. Тако се догодило да је на самом почетку истраге, али врло кратко, било испитивано и неколико Срба.

Алијино беживотно тело пронађено је 7. октобра 1969. године, на једној њиви, близу потока Камењача, испод гомиле сена. Утврђено је да је убијена дан раније, са три метка, када ју је нападач пресрео док се брдским путељком враћала са сеоске прославе зване „пилав“. Кућа у којој је живела са мужем, у селу Анђелићи, била је удаљена три километра од тог места. Тело је пронађено, али је стомак распорен и узето живо дете (касније ће се то установити). Такође је са њеног прста украден прстен и златни дукат на ланцу око врата.

Полицијска истрага се у првих пет дана није померала са места, јер није постојало логично објашњење за овако гнусан чин. Постављало се питање ко је желео да науди Алији, иначе Шефкиној другарици из детињства и школе, а притом је Шефкин рођени брат био ожењен Алијином рођеном сестром Хуром.

Игром случаја, а никако у прилог Шефки, тих дана је у Козлуху боравио чувени судско-медицински вештак др Миодраг Бучић. Тамо је био послом, а то је, иначе, било последње место до ког се могло стићи колима на путу за Јусиће. Даље се могло само воловском запрегом. Полиција је позвала др Бучића да дође у село и погледа леш. Он је констатовао: „Ова жена је била трудна и дете јој је извађено из утробе. Распитајте се која се у селу скоро породила и ето вам убице.“

Врло брзо је утврђено да је рођење женског детета пријавила једино Шефка Хоџић. Пошто је муж био на раду ван села, она му је преко рођака послала телеграм са лепим вестима. Беба је одмах умрла. Истрагом је утврђено да је новорођенче било Алијино, пошто су и Шефка и њен муж имали крвну групу Б, а новорођенче групу А, баш као Алијин муж Шахбаз. Гинеколошким прегледом је, такође, утврђено да Шефка није била трудна, нити се икад раније порађала.

Село Јусићи било је јако сиромашно. Месо се јело само о Бајраму, а жене су имале димије – једне за сваки дан, и друге, свечане. Мушкарци су углавном радили ван села, широм Југославије, или као гастарбајтери. И Шефкин муж Неџиб радио је, у то време, као грађевински радник у Титограду.

Шефка је била најлепша жена у селу и врло интелигентна, али никако није могла да роди, иако је са Неџибом била пуних девет година у браку. У тако малој средини су је сви оговарали, а плашила се и да ће је муж, који је волео да попије и некада је истуче, избацити из куће ако му не роди дете. У тако заосталој средини у којој је живела, она је била лишена основне вредности као жена – није могла да буде мајка! Мештани су то сматрали великим грехом и то се није праштало.

Прилику да са себе скине омразу, Шефка је видела када је њена другарица Алија затруднела по други пут. Тада је одлучила да и сама пријави трудноћу прво свекрви, а онда и целом селу. Муслиманска ношња јој је много помогла, јер је у димије прво

стављала крпе, а потом и јастук, како би јој стомак растао као и Алијин.

У сеоским дружењима Алија се гласно жалила на трудове и да мисли „да је то то”. Другим речима, да се порођај приближава. У тако неурој средини ти грчеви су протумачени као трудови, иако је за порођај још било рано. Убице то, очигледно, нису знале. Вероватно би дете преживело да се родило само 10 дана касније, јер би имало потпуно оформљена плућа. Пошто је превремено извађено из стомака, није имало шансу. Врло важан детаљ у овом случају била је чињеница да је стомак на мртвој Алији тако вешто отворен као да је урађен царски рез.

Медински вештак је доказао да су у убиству морале да учествују најмање две особе. Тај закључак је изведен јер није било трагова да је дете спуштено на земљу, што је значило да га је неко све време држао. Уколико би било само на тренутак положено на земљу или неко ћебе, морали би остати трагови на мекој, нежној кожи новорођенчета, а њих није било.

Током истраге, полиција је стално трагала за саучесником. Сумњало се на болничара Хасана Латифовића, који је, евентуално, могао да изведе тако прецизан царски рез, а кога је Шефка, приликом првог исказа пред истражним судијом, а и касније током суђења, теретила да је обавио оперативни захват. Испоставило се да је Латифовић био љубавник њене мајке Наиле. Међутим, он је имао алиби, иако доста слаб. На штету су му ишли и искази локалног шефа полиције и неколико српских мештанки, да им је нелегално вршио абортусе. Ипак, ни тужилац, ни суд, никада га нису узели у обзир као саизвршиоца.

Сама Шефка, пошто је ухапшена, стално је износила различите верзије догађаја и у њих увлачила нове људе.

Прво је оптужила Раму Хасановића, бившег осуђеника, тврдећи да јој је он признао да је пресрео и силовао лепу Алију, потом извадио бебу и донео Шефки на праг. Наводно, сажалио се јер је разумео њену патњу што нема деце.

Затим је променила причу јер су у њеној кући нађени Алијин прстен, златни дукат и бели конач са бебиног пупка. Сада је тврдила да јој је Рамо претио да ће убити и њу и себе ако га ода.

У једној од многобројних верзија тврдила је и да је глумила трудноћу будући да јој је Рамо обећао да ће јој дати дете његове сестре, а у следећој да је била Рамина љубавница и да је пристала на његову понуду да за њу убије неку трудницу и извади јој новорођенче. Чак је, у једном тренутку, признала да су пиштољ, којим је убијена Алија, и чакија, којом јој је распорен стомак, били из њене куће и да је она била очевидац убиства, али не и убица.

Касније је за убиство оптужила рођаке Хоћиће, Синана и Фату, а за главног иницијатора недела свог мужа Неџиба.

Током мењања исказа умешала је још рођака, укључујући и Неџибовог малолетног братанца Кему. За крв нађену на ножу тврдила је да је од бебине пресечене пупчане врпце. Истрага је показала да већи део њених тврдњи није био тачан, али сам злочин и улога појединих актера у њему до краја је остао пун нелогичности јер није нађен други човек.

Шефка ме је све више иритирала јер је стално мењала исказе, манипулисала именима које би чула током истраге и суђења. Оптужујући недужне људе, увлачила их је у своје патолошке лажи. Како би се споменуо неко именом и презименом, она би то одмах искористила и тврдила да је баш тај убица, али никада јој се није омакло да сама призна кривицу.

До краја се држала исте приче: да је лагала цело село да је трудна, да је носила лажни стомак, али не и да је убила Алију. Тврдила је да јој је новорођенче предато живо и да је накнадно преминуло. Обдукциони налаз је, такође, показао да је беба живела најдуже шест сати после тог насилног рођења.

У једном тренутку, због свих тих лажи, пожелео сам да је ошамарим и то би била једина жена коју сам икад у животу уда-

рио. Али, отац ме је зауставио, тако да сам је само окрзнуо руком по рамену. Од тада па надаље отац је бранио њу, а ја другооптуженог.

Другооптужени је, на крају, био Авдија Хоцић, муж њене сестре. Код њега је, на ђубришту, пронађен пиштољ којим је Алија убијена, а он је тврдио да не зна одакле пиштољ код њега. На оружју није било никаквих отисака. Тужилац је упорно покушавао да докаже да је Авдија саизвршилац, али сам успео да га одбраним.

Осуђен је прво на пет, а у жалбеном поступку на две године затвора, због прикривања пиштоља. Изашао је после годину дана. У целом овом галиматијасу занимљиво је да је он једини човек кога Шефка све до самог краја није званично теретила.

Тужилац је упорно доказивао да су Авдија и Шефка били љубавници и саизвршиоци, а ми, браниоци, да су њих двоје били само рођаци. Последица Шефкиног држања током истраге и суђења је да се породица потпуно распала. Наиме, ње су се одрекли и мајка и брат и муж. По наређењу њиховог брата Емина, Алијина сестра Хура отишла је заувек од свог мужа Хусеина, Шефкиног брата, и оставила петомесечну ћеркицу. Никада је више није видела. Шефка је остала потпуно сама. Нико је, касније, у затвору, није посећивао осим бранилаца.

Ово суђење изазвало је невероватну пажњу целе југословенске, али и стране јавности, због незабележеног злочина. Новинари су га означили као „суђење столећа”. Велика сала Окружног суда у Тузли, у партеру, била је дупке пуна. Суђење се одвијало током лета, а тог лета су биле незапамћене врућине. Цело село окупљало се испод отворених прозора суднице, на улици, да прате суђење. Могао се чути лет муве са колико пажње су сви, ћутећи, слушали. Публика је гутала сваку реч, а по завршеном суђењу, у тишини одлазила.

Један од главних доказа на суђењу био је нож, нађен код Шефке. Посебна бизарност је начин на који је он нађен. Две недеље

после убиства Шефку су возили полицијским комбијем на реконструкцију догађаја. Како су путеви били цомбасти, у једном тренутку Шефки из димија испадне нож. Запањена стражарка га зграби и упита: „Откуд теби нож?!”

А Шефка ће: „Стално носим нож, сечем њим све што треба.”

Дакле, случајно труцкање у полицијском комбију изнедрило је кључни доказ јер су на том ножу нађени трагови Алијине крви.

За све време боравка у притвору, током истраге и суђења, Шефка је била права реклама за затвор. Будући да је потицала из сиромашне средине, упркос природној лепоти, деловала је наухрањено и по лицу је имала бубуљице од лоше исхране. У затвору је, вероватно први пут у животу, добијала три редовна obroka, није ништа радила и добила је на килажи. Пролепшала се. То су сви запажали и зато кажем да је то била реклама за затвор, који је обезбеђивао хуманије услове него живот ван њега. Ипак, како се суђење примицало крају, била је све забринутија, губила је наду, превише је пушила и поново је смршала.

На суђењу је почела да носи хаљине уместо димија, најлон чарапе, ципеле, да се шминка... Све то јој је куповао мој отац. Пропушила је, па јој је мој отац редовно доносио и цигарете „кент”.

У притвору је добијала љубавна писма, чак се један стражар заљубио у њу. Дописивали су се цедуљицама, док их затворске власти нису откриле и он је премештен. Нађена је њена цедуљица у којој је писало: „Кад пролазиш поред моје ћелије, хракни да знам да си ти!” И неки учитељ из Холандије претио је да ће се спалити ако је не ослободе. На крају се запалио, и једва су га спасили.

Сви ти људи који су се заљубљивали у њу почели су да је доживљавају као жртву, а не као злочинца. Видели су у њој жену која је спремна да учини све, па чак и да жртвује нечији жи-

вот, не би ли постала мајка. Мислили су: „Да, починила је злочин, али...” А чим постоји то „али”, злочин се релативизује. Могуће да је и због такве перцепције, Шефка на крају прошла без смртне казне.

Све време суђења мој отац је седео у Тузли и радио на предмету, док смо Ђорђе и ја путовали тамо-амо, да би одржали канцеларију у Београду.

Случај Шефке Хоцић је био моја прекретница и мој озбиљан улазак у адвокатуру. Ја сам оцу у том случају само помагао, јер он је био главна виолина, а ја нисам био чак ни гудало, јер је то била улога мог брата.

Ипак, иако звучи нескромно, истина је да сам ја смислио суштину њене одбране. Почивала је на причи да је њен злочин последица безграничне жеље да постане мајка. Мој отац је тезу прихватио и у својој одбрани је Шефкин неостварени сан за материнством, који је прешао границе њеног морала и схватања света, био на неки начин стуб око кога је плео целу причу. Живела је у малој средини, уз свакодневно понижавање од стране свекрве и осталих, плашила се да ће је муж отерати јер је нероткиња. На суђењу је говорила да је јако потресена зато што је беба умрла, мада сам ја, искрено говорећи, у то сумњао.

Осуђена је 25. маја 1970. године на смрт стрељањем. Отац је уложио жалбу Врховном суду БиХ, тврдећи да никада није пуцала из пиштоља, дакле, самим тим није могла да испали три хица у Алију. Није могла ни да извади дете из њеног стомака јер није умела да изведе тако прецизан царски рез какав је нађен на телу убијене.

Пошто је Врховни суд БиХ потврдио пресуду, обратио се и Врховном суду Југославије. По жалби, укида се пресуда Окружног суда и Врховног суда БиХ, и предмет се враћа на поновно суђење.

Ново суђење је опет одржано у Тузли и, током поновљеног поступка, нови вештак судске медицине из Београда потврђује да је

царски рез превише стручно изведен да би могао да га уради лажник, односно Шефка.

У препуној сали тузланског суда, 10. септембра 1971. године, на поновљеном суђењу, Шефки Хоцић је преиначена казна – у 20 година строгог затвора. У образложењу, овај суд, за разлику од претходног, нашао је да њено дело није почињено из ниских побуда, већ да је било инспирисано жељом за материнством и тежњом да учврсти свој брак.

Шефка је послата на издржавање казне у Казнено-поправни дом у Славонској Пожеги.

Протекло је 11 година. Председништво БиХ помиловало је Шефку Хоцић због доброг владања, поводом Дана Републике, 1982. године. Пуштена је из затвора и одселила се у Србију.

За време издржавања казне, завршила је основну и средњу стручну школу (конфекцијски смер), будући да је пре тога имала само курс описмењавања. Радила је на четири разбоја, затим је постала инструкторка на затворском одељењу за конфекцију, да би, као најбоља радница, убрзо постала и инструктор у погону.

Током повремених посета затвору, у контакту са мојим оцем и адвокатима из канцеларије који су је обилазили, никада није показала кајање. Све време је тврдила да је невина. Деловала је нормално, чак цивилизовано, а не као „монструм из Јусића”, како су је називали.

Оно што никада није превазишла то су патолошке лажи. Занимљиво је да јој је мој отац, искусни кривичар, све време веровао.

Он је веровао свим својим клијентима, за разлику од мене.

Не каже се без разлога „omen est nomen” (име је знак).

Како сам ја добио име по Светом Томи, апостолу који није веровао у Христово васкрсење док му ране није видео, ја сам врло сумњичав у односу на своје браћенике. Мене никада није занимало шта клијент прича, већ како да добијем процес и самим тим што мању казну за њега. Увек сам се ограничавао на одбрану љу-

ди, а не дела која су починили. Касније сам често чуо од Његове светости патријарха Павла следећу реченицу, која је забележена и у његовим књигама: „Не постоји човек који је толико зао, а да нема нешто добро у њему, нити толико добар, а да нема бар мало зла. Само је Бог савршен.”

Као адвокат ви не оправдавате злочин, али ваша дужност је да за оптуженог нађете олакшавајуће околности, елементе људскости које би суд, поротници и јавност препознали. Ваш посао је да клијент не остане у њиховим очима зликовац и монструм. Много пута су ми рекли да сам суров, не као човек, већ као професионалац, тачније да ми је начин на који схватам адвокатуру искључив, бескомпромисан. Истина је да никада нисам подметнуо ниједан доказ, никада нисам лагао у судници, али јесам припремао сведоке, бирао доказе који иду у прилог оптуженом и прећутао, ако моје сазнање иде на штету клијента. Прећутати истину јесте врста лажи, али кодекс адвокатске етике то дозвољава.

Тужилац је прихватио ту нашу причу и слику о Шефки, говорећи да је све те околности, ипак, не спасавају од смртне казне. Није ни узео у разматрање још неку могућност, рецимо да иза злочина стоји женска сујета – како је могуће да најзгоднија жена у селу не може да има потомство. С том чињеницом се не мири ниједна жена, а посебно она која у својој малој средини представља појам расне и лепе жене. Да је тужилац кренуо тим путем, смртна казна би била неизбежна.

На крају суђења Шефка се надала да ће је сместити у пожаревачки женски затвор да би била ближе Београду и да би мој отац могао да је посећује. Међутим, остала је у Босни.

Последњи сусрет који сам имао са Шефком Хоцић догодио се 1983. године, непосредно после смрти мог оца. Дошла је у канцеларију са новим мужем, Србином, да ми изјави саучешће. Живела је у Србији, у околини Руме, под другим именом. Оно што ме је потпуно шокирало била је њена изјава да је трудна и да њих двоје

очекују принову. Касније сам сазнао да имају дете и да живе мирним породичним животом.

Ово је једно од суђења које је обележило професионални рад мог оца на врло експлицитан начин: до краја живота везивали су његово име за име Шефке Хоцић. Остало је, такође, упамћено да је један адвокат, први пут у нашој историји, држао конференцију за новинаре поводом суђења.

Конференција је одржана у тузланском хотелу „Бристол” и изазвала је бурне реакције са свих страна. Напали су га: „Како се адвокат усуђује тако нешто да ради?” Интересовање новинара било је огромно, а присуствовали су, чак, и страни извештачи. Преко медија случај Шефке Хоцић, из босанског села Јусићи, проширио се далеко ван граница наше земље.

Када смо код бурних реакција на ту конференцију, споменућу председника Савезног суда Мирка Перовића. Не тада, али касније, жестоко нападајући мог оца, који се борио против смртне казне, Перовић је измислио термин „филотизам”. Под тим појмом подразумевао је „више него добар однос са новинарима” и „кокетирање са штампом”. Дакле, судија Перовић је жестоко оптуживао мог оца, узевши ону прес-конференцију као негативни пример бављења адвокатуром.

Стоји чињеница да су до тада у новинама, у црној хроници, објављивана само имена судија и тужилаца, али никада бранилаца. Мењање такве комунистичке праксе почело је управо са случајем Шефке Хоцић, али је нагло престало 1972. године. Наиме, Тито је написао писмо у коме је критиковао негативан утицај црне хронике и сугерисао да се информације о убиствима објављују само као вести, а не као репортаже, чланци, интервјуи, извештаји са суђења... Рампа је била спуштена и ми смо нестали из новина.

Та рампа се подигла осамдесетих година, после Титове смрти, када је почео да се отвара један други случај који је обележио савремену историју. И како то живот изрежира, био је то управо

случај Титове удовице Јованке Броз. Судбина се поиграла: Тито је био забранио медијску промоцију црне хронике, а животна драма његове супруге је поново подигла ту завесу и окренула све рефлекторе ка њеној судбини. Али о томе касније.

„Политика” је имала правило да, осим Јосипа Броза Тита, нико није добио целу страну у новинама. Уз чланак о било коме морао је да буде уметнут бар још један мали текст о некој другој теми на истој страни. Мени се посрећило, и то сматрам својим успехом, што сам у оквиру фељтона о Јованки Броз добио целу страну нашег најстаријег листа. Осетио сам се врло важним и рекао себи: „Сад си, Томо, сигурно постао неко!” Наравно, заблуда као и многе које су уследиле...

Суђење Шефки Хоцић научило ме је много чему.

У то време сам још био млад и врло импулсиван, тако да ми спољашњи изглед и утисак који оставља оптужени није био важан. Све до тог суђења. Мој искусни отац је, напротив, инсистирао да Шефка делује уредно, дотерано, цивилизовано и да се разликује од публике у судници. Тако је изазивала симпатије и јавност је лакше прихватала и подржавала њену одбрану, тачније, њен вапај за дететом. Овај наизглед формални детаљ сам, током рада на себи, ишчитавајући многе књиге, укључујући и књиге из психологије, препознао као веома важну поруку која се шаље.

Има још низ других момената, као што је невербални говор тела, гестикулација, мимика, и тако даље, на чему сам са клијентима у важним случајевима много радио.

Овај случај ми је помогао да проверим још једну своју тезу: бранилац је редитељ. У позоришту га не видиш, а без њега нема представе. Редитељ прочита текст који сви знамо, али га интерпретира на свој начин, и то виђење текста, ако је талентован и вешт, намеће гледалишту. Уколико не можеш да обезбедиш да судија, порота, публика у судници и медији буду на твојој страни, мораш да пронађеш начин да буду што мање против твог клијен-

та, односно да се потрудиш да та антипатија, ако баш не пређе у симпатију, не прерасте у мржњу.

У случају Шефке Хоцић успели смо да главна оптужена, и поред бескрајних манипулација и лажних изјава, постане на неки начин „жртва” свог неоствареног материнства. Тако јој је спасена глава.